

Месец 19.12.94

КУРСОВА РАБОТА

на

ЯВОР ГЪРДЕВ СТЕФАНОВ

фак. № 01201

ФОРМУЛАТА "Anything goes"

и принципа на методологическия плурализъм в полето на науките у Файерабенд

Науката в същината си е анархистично начинание.

П. Файерабенд

I За анархизма в науката

В лицето на Пол Файерабенд философията на науката на XX-ти век получава така желаната освежителна алтернатива, явила се, за да развенчае /не само по същество, но и с крайността на своята изява/ задълго вкоренения позитивистки култ. Разбира се, пътят на тази алтернатива вече е утъпкан от хора като Попър, Кун, Полани, Лакатош, Тулмин, Агаси и Селърз, но с появата на трудовете на Файерабенд постпозитивизмът достига предела на възможното отрицание на дълбоко вкоренените от позитивизма възгледи за науката, определяйки ги като по-скоро популярни, отколкото верни. Постулирайки формулата "Anything goes" като един и единствен защитим при всякакви обстоятелства подход към научните теории, Файерабенд на пръв поглед се заявява като краен нихилист, доколкото безкритерийния плурализъм е приравним към нихилизма. Сякаш желанието за скандалност го отвежда към крайност, целяща само провокация, епатиращ ефект

в братството на философите на науката. По-внимателен подход обаче, би разкрил зад това един добре прицелен и смислен ход, целящ един вид редукция от авторитетни напластявания, от безвъпросно приети мощни научни теории, които сякаш с голямата си убедителност се опитват /и в много случаи успяват/ да се легитимират като единствено важащи. Закономерният патос на Файерабенд е тъкмо срещу подобно "тоталитарно", както той сам го нарича, мислене в науката. На негово място трябва да дойде приемането на една плуралистична методология, в която идеите от една теоретична конструкция винаги държат в обсега на полезреността си и се съизмерват с идеи от други теоретични построения, а не се занимават предимно с това да ги отричат. Фактически **тук** вече /в случай, че желаното от Файерабенд получи реализация - факт, сам по себе си доста съмнителен/ в научната картина на света няма да има победили и победени теории, а по-скоро взаимно усъвършенстващи се такива.

II Поведение на теориите

Това, което философът отрича като поведение на теориите, е стремежът към доминация чрез анихилация на конкурентните умопостроения. Изобличава се в далечна перспектива самият модел на войнстващото научно конкуриране, в което новите умопостроения лежат на труповете на старите, като разбира се, в първите се е снело приложимото от вторите. По този начин естествено се стига и до идеята за липса на постъпателност в развитието на науките, доколкото вече иде реч не за континуитет от взаимнодопълващи се и непротиворечащи си теории, а за алтер-

нативни една на друга, успоредно съществуващи, несъвместими и дори /по израза на Файерабенд/ понякога несъизмерими мисловни конструкции, които обаче вече имат свойството взаимно да се стимулират в перманентното си съперничество. Този процес, който вече не може да бъде сравняван с постъпателното единно еволюиране на обогатяващата се и непротиворечива в себе си основна научна традиция, резултира в нещо ново – а именно – далеч по-богата, макар и не единна, картина на света. Така историята на науката логично се превръща в част от самата наука. Цялото на науката се придвижва напред благодарение на работата по това слабите места на даден теоретичен конструкт да се превърнат в силни. При това се наблюдава нещо ново – ученият е напълно демистифициран и развенчан като единствената "веща" фигура в този процес, смъкнат е от пиедестала, на който го поставя още Просвещението.

III Ученият

В така разбрания процес на еволюция на науките самият учен е само един от действащите, но в никакъв случай единствено оторизирано лице. Тук лаикът, дилетантът, мистификаторът и търсачът на истини заемат също своето място и те /редом с учения/ спомагат за обогатяването и общото развитие на културата. В такъв плуралистичен модел по съвета на Файерабенд в градежа на научните теории могат да участват например /удържани от интелекта на държачия сметка за много неща учен/ успоредно и едновременно идеи от книги на Тората, в частност /по Файерабенд/ от книга "Битие" например и редом с нея от "Пимандър" на Хермес Трисмегист. Този, сякаш между другото подхвърлен пример, може би веднага би поставил автора си, по-

гледнат с очите на сериозния учен, в отбора на абсолютните шарлатани. За това е достатъчно само да се погледне по-горе сочената херметична космогония на Хермес Трисмегист, за да не остане и капка съмнение, че в ушите на един съвременен позитивистично настроен физик тя би звучала като алегоричен кошмар, като безнадеждно метафизичен символен блян, абсолютно неизползваем в полето на науките. Нещо повече – постулатът *"Anything goes"* може да създаде впечатление, че отнема самото достойнство на строгата наука, като атакува авторитета ѝ на единствена обективно произнасяща се за нещата дисциплина. *"Anything goes"* демистифицира научната традиция, сваля я от пиедестала на собственоизработения ѝ култ. Тя престава да бъде доминанта в общото поле на културата. Всички тези неща засягат проблема за чисто психологическите следствия от методологическия плурализъм, за така премерено проповядвания от Файерабенд теоретичен анархизъм. От учения би трябвало да бъде изисквано да изказва смело по-скоро не несъвместими с обоснованите теории хипотези, отколкото съвместими. Обратният консервативен модел служи по-скоро на каузата да се съхраняват по-старите и по-авторитетните, но не и задължително по-добрите теории. Усилията на учения трябва да се разпрострат върху фактите, влизащи в разрез с подкрепяната от него теория, доколкото съществуват факти, които не могат да се открият, освен чрез алтернативните теории на теорията, която се проверява. Тези факти биха останали недостъпни, ако алтернативните теории бъдат изключени от обсега на интереса. Затова Файерабенд твърди, че вярната методологическа единица, към която е нужно да се отнасяме, що се касае до въпросите за проверката, представлява

"цяла система от частично застъпващи се, съответстващи на фактите, но взаимно несъвместими теории".

4. Условието за съвместимост

Файерабенд стига и по-далеч, като формулира нова съществена, неприлагана до момента част от емпиричния метод, а това е необходимостта от измисляне на алтернативи на централния възглед в една научна дискусия. Условието за съвместимост обаче унищожава алтернативите, което вкарва самото това условие в разрез с емпиризма и с научната практика. Това условие фактически явно намалява, според Файерабенд, емпиричното съдържание на теориите. То^е и предпоставката за догматизирането на определен научен възглед, по същество предпазвайки го от всяка критика.

5. Хуманитарната нагласа

Войната срещу единия метод, който постепенно се митологизира и започва да служи за запазване на едно инерционно статукво в интелектуалния живот, според Файерабенд, неизбежно довежда до ^икрито нежелателен и неплодотворен в науката конформизъм. Примирияването с революционната теза за несъизмеримостта на теориите би ни измъкнало от необходимостта да укрепим митологизирания авторитет на основната непротиворечива теоретическа традиция, спрямо която гравитиращите наоколо алтернативи са умишлено маргинализирани и последователно неудостоверявани с дължимото им внимание. Файерабенд всъщност е дълбоко мо-

тивирани в тези си разсъждения от хуманитарната нагласа, която в определен момент сам назовава като движеща го. Принципната либерална нагласа на автора, която според мен е дори социално обусловена, го превръща в един либерално настроен епистемолог, отдаващ равни права на иначе йерархизирани научно-теоретически конструкции. С почти озадачаващ за философията ^{науката} патос, той се обявява против т.нар. "единодушно мнение", отвеждащо го към аналогии с различните видове "тоталитарно" мислене в науките. Разнообразието на мненията се оказва жизнено необходимо тъкмо за обективното знание. Поради това и плуралистичния метод, насърчаващ разнообразието, за него си остава и единствения, съвместим с така присъщата му хуманитарна нагласа. В този ред на връзки се оказва, че науката стои много по-близо до мита, отколкото сме били склонни да си представяме. Тя просто е една от формите на мислене, а не единствено вярната форма, нито пък най-добрата такава. Науката неусетно за себе си е тръгнала да се превръща в агресивна и догматична институция. Шансът ѝ да се "очовечи" е тъкмо в това да се откаже от тоталитарните си домогвания.

Идеята за строга наука, развиваща се по всеобщи правила за Файерабенд, освен, че не е реалистична и е опростителска, е и зловредна в игнорирането на човешките заложи. От това следва, че всяка методология може да се разполага в собствените си параметри, но неоснователни са претенциите ѝ за общовалидност. Над параметрите на методологиите, като валидна, остава максимата *"Anything goes"*. Свързана с тази максима е и една съвсем смела догадка на Пол Файерабенд по отношение на прогреса в науката от труда му "Науката като изкуство", според която дори една в основите си противоречаща на даденостите

и всепризнатите принципи теория не винаги е по-лоша от една поддържана от фактите и принципите съперничаща теория.

Всичко споменато дотук би трябвало да ни доведе до идеята, че създаване на една общовалидна теория, описваща развитието на науката, е практически обречена цел. След като в самата наука би трябвало да цари плурализъмът, то два пъти повече това трябва да е валидно за философската теория, описваща науката. Общозначимите концепции и решения тук са утопия. Следователно на философията на науката остава задълбочаването в отделни методологични проблеми.

Използвана литература:

I. Пол Файерабенд - "Против метода"

"Научното познание" - "Просвета", София, 1994

II. Паул Файрабенд - Из "Науката като изкуство"

"Идеи в културологията" - том II - Универс. издателство - С. 1993

III. "Съвременни философи 19-20 век. Школи. Направления."

ГАЛЗИКО, София, 1993

4. "Жизнь и сочинения Тота Гермеса Трисмегиста" -

"Энциклопедическое изложение масонской, герметической, каббалистической и розенкрейцеровской символической философии" -

МЭНЛИ П. ХОЛЛ - СПИКС - САНКТ-ПЕТЕРБУРГ 1994